

IZLAGANJE STARIH I RIJETKIH KNJIGA NA IZLOŽBAMA I SLIČNIM MANIFESTACIJAMA

VLADIMIR MAGIĆ

Metropolitana – knjižnica
Zagrebačke nadbiskupije
vmagic@arhiv.hr

Izložbe na kojima se izlažu pisana kulturna dobra najveće nacionalne važnosti imaju kulturnu i obrazovnu ulogu jer prezentiraju nacionalnu pisanu baštinu koja je i dio svjetske pisane baštine. Svjedoci smo održavanja mnogih izložbi u zemlji i inozemstvu u knjižnicama, ali i u drugim izložbenim prostorima galerijskih i muzejskih ustanova.

Praćenjem i sudjelovanjem u takvim izložbenim aktivnostima već više od tri desetljeća, zapazio sam neke pojave s kojima valja upoznati stručnu javnost i upozoriti na njih. Govorim o Metropolitanskoj knjižnici, a možda isti problemi muči i druge ustanove (knjižnice, muzeje i riznice). Uočio sam sljedeće.

- Za mnoge od tih izložbi važna je atraktivnost građe (ilustracija, minijatura, crteža, uveza i sl.), a sam sadržaj nije osobito važan. To se posebice odnosi na rukopise, inkunabule i knjige iz 16. st. te na pojedine grafike ili knjige ilustrirane grafikama odnosno drugim crtežima.

- Budući da je vizualni element na izložbama osobito naglašen, izlaganja takve građe postala su učestala.

- No primijetio sam i to da katkad starost pojedinog rukopisa postaje osobito

privlačnom, pa se sve češće izlažu što stariji rukopisi i knjige. Prikaz koji navodim donosi popis samo nekoliko najvrednijih rukopisa koji su vrlo često traženi za neke izložbe. Inkunabule i druge knjige nisu uvrštene u nj.

Najčešće izlagani rukopisi iz Metropolitanske knjižnice

- Izložba *Blago NSB, NSK, Zagreb, 1982.*

Izloženi su ovi rukopisi:

Passionale, 11. st.; *Evangelarium*, 11. st.; *Sacramentarium sanctae Margaretae*, 11. st.; *Benedictionale*, 11. st.; *Biblia sollemnis*, 14. st.; *Missale Georgii de Topusko*, 15. st.

Izložba *Riznica zagrebačke katedrale, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 1983.*

Izloženi su ovi rukopisi:

Passionale, 11. st.; *Evangelarium*, 11. st.; *Sacramentarium sanctae Margaretae*, 11. st.; *Benedictionale*, 11. st.; *Biblia sollemnis*, 14. st.; *Missale Georgii de Topusko*, 15. st.

Izložba *Pisana riječ u Hrvatskoj, Klovićevi dvori, Zagreb, 1985.*

Izloženi su ovi rukopisi:

Passionale, 11. st.; *Evangelarium*, 11. st.; *Sacramentarium sanctae Margaretae*, 11. st.; *Benedictionale*, 11. st.; *Biblia sollemnis*, 14. st.; *Missale Georgii de Topusko*, 15. st.

Izložba *Romaničko slikarstvo u Hrvatskoj, MUO, Zagreb, 1986.*

Izloženi su ovi rukopisi:

Passionale, 11. st.; *Evangelarium*, 11. st.; *Sacramentarium sanctae Margare-*

tae, 11. st.; *Missale beneventanum*, 12. st.; *Breviarium sanctae Iustinae*, 13. st.

Izložba *Slika u knjizi*, NSK, Zagreb, 1987., Univerzijada

Izloženi su ovi rukopisi:
Passionale, 11. st.; *Evangeliarium*, 11. st.; *Sacramentarium sanctae Margaretae*, 11. st.; *Breviarium sanctae Iustinae*, 13. st.; *Biblia sollemnis*, 14. st.; *Missale Georgii de Topusko*, 15. st.

Izložba *100 remek-djela pismenosti u Hrvatskoj*, HPM, Zagreb, 1988.

Izloženi su ovi rukopisi:
Sacramentarium sanctae Margaretae, 11. st.; *Missale Georgii de Topusko*, 15. st.

Bibliotheca Szechenyi, Budimpešta, 1989.

Izloženi su ovi rukopisi:
Benedictionale, 11. st.; *Sacramentarium sanctae Margaretae*, 11. st.; *Evangeliarium*, 11. st.

Izložba *Zlatna bula*, Muzej grada Zagreba, 1992.

Izloženi su ovi rukopisi:
Benedictionale, 11. st.; *Evangeliarium*, 11. st.; *Breviarium sanctae Iustine*, 13. st.; *Ars notariatur*, 13. st.

Izložba *Sveti trag, devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije*, Muzej Mimara, Zagreb, 1998.

Izloženi su ovi rukopisi:
Evangeliarium, 11. st.; *Sacramentarium sanctae Margaretae*, 11. st.; *Passionale*, 11. st.; *Breviarium sanctae Iustinae*, 13. st.; *Biblia sollemnis*, 14. st.; *Missale Georgii de Topusko*, 15. st.

Izložba *La miniatura a Padova*, Padova, 1999.

Izložen je rukopis:
Breviarium sanctae Iustinae, 13. st.

Izložba *Hrvati, kršćanstvo, kultura*, Zagreb, Klovićevi dvori, 2000.

Izloženi su ovi rukopisi:
Evangeliarium, 11. st.; *Liber antiphonarius*, 15. st.

Izložba *L opera e la figura*, Padova, 2001.

Izložen je rukopis:
Breviarium sanctae Iustine, 13. st.

Izložba *Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, Zagreb, Klovićevi dvori, 2006.

Izloženi su ovi rukopisi:
Evangeliarium, 11. st.; *Passionale*, 11. st.

Izložba *Sigismundus rex et imperator*, Budimpešta – Luxemburg, 2006.

Izložen je rukopis:
Biblia Veteris testamenti, 14. st.

Iz navoda je vidljivo da su najčešće izlagani najstariji i najatraktivniji rukopisi. To se osobito odnosi na *Evangeliarium* iz 11. st., koji je izlagan i zbog starosti i zbog lijepih minijatura. Taj je rukopis uvijek bio otvoren na istom listu (minijatura evanđelista Ivana ili Luke), pa se na tim minijaturama vide tragovi prečestog izlaganja svjetlosti. Taj je rukopis od 1982. do 2006. izložen deset puta, dakle, gotovo svake druge godine. Njemu treba pridodati i *Benedictionale* te *Passionale* iz 11. st., koji su također vrlo često izlaga-

ni. Moram spomenuti i *Bibliju sollemnis* iz 14. st., koja je zbog mnogo minijatura vrlo atraktivna za svaku izložbu.

Gotovo svaka knjiga Metropolitanske knjižnice može biti muzejski izložak jer sama knjižnica ima sva obilježja pravog muzeja i s razlogom se može zvati *muzejom knjiga* ili *knjižnicom muzejom*.

Poznato je da učestalo izlaganje takve građe, koja je vrlo osjetljiva na nestručno rukovanje, prijevoz i druge nepogode te na mikroklimatske promjene, često ostavlja vrlo ozbiljne posljedice, katkad i veća oštećenja, pa čak i rezultira gubitkom pojedinih dragocjenih primjeraka, za što odgovornost snose čuvari kulturne baštine, a kad je riječ o knjigama i rukopisima, odgovorni su knjižničari.

Međutim, bibliotekari koji se brinu o vrijednim knjigama i rukopisima te znaju kako pojedini predmet „diše“ često ne odlučuju o posudbi te građe za izložbe, već odluku o tome donose „više instance“, nerijetko pod izgovorom kako je to jedinstvena prilika u povijesti, kako moramo njegovati prijateljske međudržavne odnose i sl. Često se slave važne obljetnice pojedinih naroda ili nekog mjesta, pa neki lijepi rukopis može uveličati tu proslavu.

Sadašnji Pravilnik o zaštiti knjižnične građe, NN, 22. travnja 2005., uređuje način postupanja pri izlaganju knjiga i drugoga pisanog materijala. U članku 26. – 28. Pravilnika dane su načelne upute kako postupati s građom pri prenošenju, uz podsjetnik o mikroklimatskim i tehničkim uvjetima. Ravnatelj imenuje povjerenstvo koje će odlučiti može li neka knjiga biti izložena ili ne. Mene ipak zanima vremenski raspon kojim bi se odredilo je li uputno, potrebno, pametno i prihvatljivo jedan rukopis iz 11., 12.,

13., 14. ili 15. st., ili koju drugu rijetku knjigu, u deset godina izlagati 3-4 puta (čak i uz pretpostavku da su mikroklimatski i drugi sigurnosni uvjeti idealni).

Istina, postojeće zakonodavstvo (Pravilnik o knjižnicama, Pravilnik o zaštiti knjižnične građe) donosi načelne propise o izlaganju pisane građe koji bi se trebali razraditi u službenim aktima ustanove, vlasnika/imatelja pisane građe. No pravni akti pojedinih ustanova često samo komentiraju pojedine paragrafe i članke tih pravilnika. Mislim da bi nam svima bilo lakše kada bismo imali preciznije određena pravila o izlaganju vrijednih muzejskih predmeta.

Zato želim:

- potaknuti raspravu o tim problemima u stručnoj javnosti
- potaknuti donošenje zakonskih akata na razini Republike Hrvatske kojima bi se detaljnije regulirala ta djelatnost. Mislim da bi trebalo precizno naznačiti što od pisane riječi smatramo spomenikom od nacionalnog interesa i odrediti vremensko razdoblje u kojemu takav predmet može biti izložen (svakih 5-10 godina ili još rjeđe)
- potaknuti istraživanja kako bi se ustanovilo koja se građa najčešće izlaže, postoje li alternativni mediji na kojima se nalazi ili se na njih može prenijeti (pretpisici, faksimili, digitalne preslike). Ako ih nema, što prije ih treba napraviti kako bi se zaštitili originali. Moram naglasiti da se alternativni mediji nerado prihvaćaju kao zamjena za original. Stajališta moraju biti jasna kako bismo se mogli obraniti od opravdanih, ali često i neopravdanih zahtjeva za izlaganjem takvih djela i kako bismo blago koje čuvamo neoštećeno mogli predati svojim nasljednicima.

DISPLAYING OLD AND VALUABLE BOOKS AT EXHIBITIONS

There is frequent and on occasions excessive exhibition of some valuable objects, in this case of books. There are frequent requests to exhibit or make images of the same, old books and manuscripts. May we as a profession permit this? I understand the interest of organisers or conferences or exhibitions, but the dangers are great.

Experience tells me that the same manuscript or book should be put on show perhaps once every 10 years, some no more than every 20. Rare books of great value need not be exposed to the light of day just at someone's whim. People have to wait for, look forward to and really want extreme rarities. Not to mention how much on such occasions a book or manuscript is exposed to photography or video recording for television broadcasts. All of this tends to destroy the written word.